

ПРОБЛЕМИ ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ В УКРАЇНІ

Л. Пендзей, магістр

Бучацький коледж Подільського державного аграрно-технічного університету

Постановка проблеми. За час проведення земельної реформи, зокрема при паюванні земель сільськогосподарського призначення, через низку причин – відсутність чіткої правової бази, недостатність методичної підготовки, недооцінку значення екологічних та економічних чинників тощо – були допущені прорахунки у забезпеченні організації охорони земель.

Такий стан земель, що використовуються у сільськогосподарському виробництві, потребує невідкладного реагування з боку держави – органів виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Негативні наслідки сучасної антропогенної ерозії стосуються не лише сфери аграрного виробництва, а й усіх компонентів природного середовища – рельєфу, поверхневих і підземних вод, рослинного покриву та всієї біоти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми охорони земель в Україні розкриваються у роботах А. М. Третяка, Р. М. Панаса [3], А. Я. Сохнича, П. П. Колодія [5]. У структурі земельного фонду велику частку займають землі, ґрунтовий покрив яких набув негативних властивостей через надмірну змитість, дефльованість, засоленість, солонцюватість, перезволоженість тощо. Втрати сільськогосподарського виробництва від антропогенного посилення ґрунтової ерозії набули загрозливих розмірів.

Постановка завдання. Мета статті – проаналізувати нинішні проблеми здійснення заходів з охорони земельних ресурсів та визначити напрями їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Земельний фонд України становить 60 353, 8 тис. га. У його структурі домінують сільськогосподарські землі, які займають 2/3 території – 42 млн га. За питомою вагою сільськогосподарських угідь у загальній площі Україна значно переважає провідні країни Західної Європи та Північної Америки [3].

Площа еродованих земель України досягла 15,9 млн га, з яких рілля становить 12,9 млн га. В окремих регіонах України водній і вітровій ерозії піддається близько половини сільськогосподарських угідь. Середньорічні втрати ґрунту від водної та вітрової ерозії становлять 15 т/га [3].

За даними Державного агентства земельних ресурсів, орієнтовні обсяги асигнувань, які необхідні для здійснення заходів з охорони земель, становлять 55,8 млрд грн, у тому числі за рахунок державного бюджету – 4,1 млрд грн, або у середньому 400 млн грн на рік. У 1986 – 2002 рр. розроблено проекти землеустрою з контурно-меліоративною організацією території на площу близько 11 млн га для 2,5 тис. господарств різних форм господарювання. Це становить лише 1/4 від загальної потреби. Крім того, передбачені проектами землеустрою заходи з охорони земель здійснено на 30 відсотків.

За останні 10 років обсяги проектування та виконання робіт з охорони земель значно скоротилися, в окремих випадках у десятки разів, за винятком заходів з консервації земель, яка переважно відбувається природним шляхом. Це зумовлено тим,

що землекористувачі (орендарі) сільськогосподарських земель не зацікавлені у розробленні землевпорядної документації з охорони земель, а також проектів будівництва протиерозійних споруд та їх реалізації за власний рахунок. Здебільшого договори оренди на використання земельних ділянок сільськогосподарського призначення – земельних паїв – укладено на короткий термін – до 5 років, що, як засвідчує практика, утворює споживацьке ставлення до орендованої землі. Крім того, відбувається безсистемне використання орних земель. Не застосовуються науково обґрунтовані сівозміни, припинено запровадження контурно-меліоративної системи землеробства. Не дотримуються вимоги проведення агротехнічного обробітку ґрунту на схилах тощо.

Стаття 27 Закону України «Про охорону земель» передбачає економічне стимулювання заходів з охорони та використання земель і підвищення родючості ґрунтів [2].

Економічне стимулювання раціонального використання та охорони земель може здійснюватися через механізм ціноутворення, кредитування, пільгового оподаткування, виділення бюджетних і позабюджетних коштів, компенсації зниження доходів тощо [1]. Світова практика показує, що такими та іншими способами управління можна створити сприятливі умови для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, збереження та відтворення родючості ґрунтів, захисту земель від негативних наслідків антропогенної діяльності людини [5].

Однак таке стимулювання у нас відсутнє – поки що не запроваджене державою.

Охорона земель і ґрунтів здійснюється за рахунок державного бюджету України, місцевих бюджетів, у тому числі коштів, що надходять у порядку відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, від плати за землю, а також коштів землевласників і землекористувачів та інших джерел, не заборонених законом.

Територіальні органи Держземагентства в 5-денний строк з моменту затвердження розрахунку розміру втрат, що підлягають відшкодуванню, надсилають копію затвердженого розрахунку до відповідного територіального органу Держсільгоспінспекції для здійснення контролю за своєчасним відшкодуванням втрат.

Кошти, що надходять у порядку відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, використовуються на освоєння земель для сільськогосподарських і лісогосподарських потреб, поліпшення відповідних угідь, охорону земель відповідно до розроблених програм та проектів землеустрою, а також на проведення інвентаризації земель, нормативної грошової оцінки земель, розмежування земель державної та комунальної власності. Використання цих коштів на інші цілі не допускається [5].

Під час здійснення державного контролю за використанням та охороною земель виявлено кілька проблем щодо надходження та раціонального використання коштів від втрат сільськогосподарського та лісогосподарського виробництва, зокрема землевласники та землекористувачі порушують терміни сплати втрат сільськогосподарського та лісогосподарського виробництва, органи місцевого самоврядування використовують відповідні кошти не за цільовим призначенням.

Контролюючі органи за підсумком останніх чотирьох років (2008–2012) не забезпечили повне погашення заборгованості зі сплати втрат: вона становить майже 44

млн грн. Органи місцевого самоврядування не можуть забезпечувати цільове використання коштів, отриманих за відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва у сумі понад 503 млн грн.

Здебільшого сільські, (селищні) та міські ради не використали кошти через відсутність відповідних програм, схем та проектів з охорони земель.

Система охорони земель повинна базуватися на державній програмі, яка, до речі, у нас відсутня, і відповідних регіональних програмах.

Вважаємо, що лише за умови концентрації коштів для здійснення передбачених законодавством заходів з охорони земель можлива послідовна, планова робота.

Крім цього, маємо ще один резерв. За результатами здійснення державного контролю за використанням та охороною земель сума щорічної шкоди, спричиненої порушеннями земельного законодавства, сягає майже 250 млрд гривень.

Таким чином, щорічна сума коштів у разі надання їм статусу цільового використання – виключно для фінансування заходів з охорони земель, становила б приблизно 500 млн гривень.

Слід зазначити, що консолідація цих коштів дала б змогу не тільки забезпечити виконання нагальних заходів з охорони земель, а й врегулювати питання запровадження економічного стимулювання заходів щодо охорони та використання земель і підвищення родючості ґрунтів, забезпечити використання зазначених фінансових надходжень на зменшення деградаційних процесів ґрунтів.

Висновки. З метою запровадження комплексної системи охорони та раціонального використання земель за умов запровадження ринку земель у державі необхідно забезпечити реалізацію таких заходів:

- ✓ затвердити постановою Верховної Ради України Програму охорони земель з чітким визначенням у ній нагальних заходів та стабільних джерел фінансування;
- ✓ розробити програми з охорони земель в усіх областях та районах, містах Києві та Севастополі з визначенням першочергових заходів та конкретних об'єктів;
- ✓ розробити схеми землеустрою на кожен адміністративну одиницю, якими передбачити перспективу використання території та заходи з охорони земель;
- ✓ визначити цільове використання коштів, що надходять до державного бюджету від штрафів за порушення земельного законодавства, за відшкодування шкоди, заподіяної земельним ресурсам у результаті порушень, збитків, завданих державі та громадам (власникам земель державної і комунальної власності) нераціональним використанням орендованих земель – суто для здійснення заходів з охорони земель;
- ✓ забезпечити консолідацію коштів, що надходять від втрат сільськогосподарського та лісогосподарського використання;
- ✓ покласти на центральний орган виконавчої влади із земельних ресурсів функції єдиного органу в державі з виконання заходів з охорони земель та стимулювання землевласників і землекористувачів за здійснення землеохоронних заходів;
- ✓ розробити й затвердити механізм здійснення стимулювання власників і користувачів земельних ділянок, що здійснюють заходи з охорони земель.

Реалізація запропонованих заходів на етапі запровадження ринку земель дасть змогу утвердити в державі системний підхід до вирішення питань дбайливого використання земельних ресурсів та зупинення їх деградації.

Бібліографічний список

1. Земельний кодекс України : прийнятий 25.10.2001 р. № 2768-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.
2. Про охорону земель : Закон України від 19.06.2003 р. № 962-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/962-15>.
3. Панас Р. М. Рациональное використання та охорона земель : навч. посіб. / Р. М. Панас. – Львів : Новий світ – 2000, 2008. – 352 с.
4. Про розміри та порядок визначення втрат сільськогосподарського і лісгосподарського виробництва, які підлягають відшкодуванню : Постанова Кабінету Міністрів України від 17.11.1997 р. № 1279 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1279-97-п>.
5. Сохнич А. Я. Еколого-економічне управління землекористуванням / А. Я. Сохнич, П. П. Колодій. – Львів : Укр. технології, 2005. – 170 с.

Пендзей Л. Проблеми охорони земель в Україні

Розглянуто проблеми охорони земель в Україні. Проаналізовано вплив ерозійних процесів на земельний фонд України. Запропоновано низку заходів з метою запровадження комплексної системи охорони та раціонального використання земель.

Ключові слова: охорона земель, еродовані землі, економічне стимулювання, раціональне використання земель.

Pendzey L. Problems of land protection in Ukraine

The problems of land protection in Ukraine were analyzed. The influence of land erosion on land in Ukraine was investigated. The procedure of different project's development that provide all land with efficient and effective use was described.

Key words: eroded land, rational use of land, land surveying, ecological and economic projects assessment of crop rotation.

Пендзей Л. Проблемы охраны земель в Украине

Рассмотрены проблемы охраны земель в Украине. Проанализировано влияние эрозионных процессов на земельный фонд Украины. Предложен ряд мероприятий с целью внедрения комплексной системы охраны и рационального использования земель.

Ключевые слова: охрана земель, эродированные земли, экономическое стимулирование, рациональное использование земель.